

ЛЕКЦІЯ 1

ГЕОУРБАНІСТИКА ЯК НАУКА.

МІСТО ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕОУРБАНІСТИКИ

План лекції

1. Геоурбаністика як наука
2. Понятійно-термінологічний апарат геоурбаністики. Головне поняття науки.
3. Місто як об'єкт дослідження та головне поняття геоурбаністики: дефініції поняття, критерії виділення, підходи до визначення
4. Базові характеристики та ознаки міста.

1. Геоурбаністика як наука

Подумайте, що таке геоурбаністика?

Що вона вивчає?

*Чим відрізняється геоурбаністика
від географії міст?*

*Чи є різниця між геоурбаністикою та
урбаністичною географією?*

Як правильніше – геоурбаністика чи урбаністична географія?

Геоурбаністика – суспільно-географічна наука, що вивчає просторову організацію (планування), еволюцію і функціонування міських систем різного рівня на базі поглиблення процесу урбанізації з характерним для нього зростанням різноманітності потреб людини (за Ю. Л. Пивоваровим, 1999 р.).

Геоурбаністика – суспільно-географічна наука, що вивчає міста, міські системи і процеси урбанізації, які характеризуються стрімким зростанням міського населення, великих міст і міських агломерацій, перенесенням всієї суми міських суспільних відносин на сільську місцевість (за Г. М. Лаппо, 1997 р.).

Сучасна геоурбаністика виникла на базі *географії міст*, об'єктом дослідження якої було власне місто, що розглядалося як окреме утворення, без урахування належності до системи міських поселень. Перехід від географії міст до геоурбаністики в зарубіжній літературі стався в 1930-1950-х роках ХХ ст., коли термін «географія міст» (*geography of towns*) поступово змінився на інший – «міська географія» (*urban geography*).

У вітчизняній географії цей перехід почався в кінці 1960-х – на початку 1970-х років ХХ ст. завдяки працям Ю. Г. Саушкіна, який вперше в 1973 р. використав термін «геоурбаністика» і дав аналіз основних напрямів

географічного вивчення міст у СРСР у післявоєнний період. В геоурбаністиці місто розглядається як достатньо складна система в системі міст. Такий системний підхід до міста в сукупності міст є однією з основ розвитку геоурбаністики як сучасної наукової дисципліни.

Історія зародження вітчизняної геоурбаністики:

- дореволюційний період (К. І. Арсеньєв, І.-Г. Коль, О. І. Воейков, В. П. Семенов-Тян-Шанський);
- радянський період вивчення географії міст до 70-х років ХХ ст. (М. П. Анциферов, Г. В. Шелейховський, О. А. Константинов, М. М. Баранський, В. В. Покшишевський, С. О. Ковальов, В. М. Кубійович, І. М. Маєргойз, О. І. Степанів та ін.);
- перехід від географії міст до геоурбаністики та радянський період її вивчення з 70-х до початку 90-х років ХХ ст. (В. М. Харитонов, А. Салієв, Ю. Г. Саушкін, Г. М. Лаппо, Є. Н. Перцик, Ю. І. Пітюренко, Н. І. Блажко, С. С. Мохначук, Г. М. Коваленко, Д. І. Богорад, Н. Я. Мижега, М. Д. Пістун та ін.);
- пострадянський період з початку 90-х ХХ ст. і до теперішнього часу.

Геоурбаністику, на відміну від географії міст, характеризує наступне (Ю. Л. Пивоваров, 1999 р.):

1. Місто перестає бути основним об'єктом дослідження геоурбаністики, такими стають міські системи різного ієрархічного рівня.

2. Базою для розуміння еволюції міських систем є, перш за все, процес урбанізації, який визначає зрушення в характері розселення, образі та умовах життя людей, їх психології та поведінці в міському просторі.

3. Місто перестає вивчатися автономно – як точковий об'єкт, оскільки вплив міста поширюється за межі своїх кордонів, «розповзається» по території з утворенням складних постміських форм урбанізованого розселення (агломерацій → урбанізованих районів → мегалополісів), та збільшується поширення міського способу життя в сільській місцевості.

4. Формування міського середовища в результаті розвитку міських процесів ще в більшій мірі здійснюється шляхом пошуку компромісу між потребами людини в місті і можливостями їх задоволення.

Основні напрями досліджень геоурбаністики:

- типологія міст, включаючи види їх економіко-географічного положення (ЕГП), розміри (зокрема, недоліки і переваги великих і малих міст);

- просторовий розвиток міст, в т.ч. формування сучасних складних форм міського розселення (міські агломерації, мегаполіси та ін.), проблеми розвитку і типи так званих глобальних (світових) міст;
- питання регулювання процесів урбанізації і створення моделей урбанізованих систем;
- географічні принципи проектування міст і систем розселення.

Як Ви вважаєте, чи актуальні геоурбаністичні дослідження в сучасному світі?

Які дослідження більш актуальні – геоурбаністичні чи руралістичні?

Яке населення переважає в сучасному світі – міське чи сільське?

міське

В якому році міське населення світу стало більшим за сільське?

в 2008 році вчені вперше зафіксували, що більша частина земної кулі вже живе в містах. Зараз ця цифра наблизилась до 54 %

Чи в усіх регіонах світу переважає міське населення?

Сільське населення переважає в Азії та Африці

Яке населення – міське чи сільське – переважає в Україні?

міське

Який рівень урбанізації в Україні? Вищий чи нижчий за світовий?

69,2 %

Чи можна сказати, що Україна – високоурбанізована країна?

Україна – високоурбанізована країна (рівень урбанізації понад 50 %)

2. Понятійно-термінологічний апарат геоурбаністики. Головне поняття науки

Існує думка, що кожна наука має своє головне поняття.

Тобто таке поняття, яке пов'язує в єдине ціле

весь понятійно-термінологічний апарат науки.

Наприклад, у фізиці таким поняттям є «атом»,

в хімії – «молекула», в біології – «клітка» і т.д.

Як Ви вважаєте, що є головним поняттям геоурбаністики?

Обґрунтуйте свою відповідь.

3. Місто як об'єкт дослідження та головне поняття геоурбаністики: дефініції поняття.

Що таке місто? Чим воно відрізняється від сільських населених пунктів?

Від селищ міського типу?

На сьогоднішній день не існує єдиного підходу до визначення поняття

«місто» та виділення міст як територіально-адміністративних одиниць.

Впродовж історії людства було створено чимало визначень, цим займалися філософи, соціологи, урбаністи; кожна епоха породжувала своє розуміння міста. Не роблячи глибокі екскурси в історію урбаністичної думки, згадаємо одне з найважливіших історичних визначень, яке дійшло до нас з часів Античності: **місто** – це передусім спільнота міських жителів, це спільнота людей, яка живе в якомусь сталому поселенні на якомусь постійному місці. Таким місто було для Аристотеля.

Місто – це цілісна територіальна одиниця з високою компактністю населення та кількістю жителів (Р. Мерфі).

Місто – це місце життєдіяльності великих мас населення, які зайняті несільськогосподарською діяльністю, яке віднесено, відповідно до законодавства держави, до категорії міст (Ю. Платонов).

Місто – це грандіозне за часом існування або займаною площею об'єднання людей і будов, які відрізняються особливого роду діяльністю (Квін, Карпентер).

Місто – це центроване поселення, більшість працюючого населення якого зайнято несільськогосподарською діяльністю (Дікінсон).

Місто – це населений пункт, який згідно з законодавством держави віднесений до категорії міст і має, як правило, значну (порівняно з сільськими поселеннями) чисельність населення, зайнятого переважно у промисловості, торгівлі, сфері обслуговування, науці, культурі. Міста мають свою територію, обмежену так званою міською межею, здебільшого досить стійкою (А. П. Голіков).

Місто – це компактне поселення з переважанням несільськогосподарських функцій, в якому формується співтовариство людей, що ведуть своєрідний спосіб життя в умовах, які відрізняються від навколишньої сільської місцевості певним типом антропогенного перетворення у вигляді забудови великими будівлями та іншими характерними спорудами (A Glossary of Geographical Terms: у 2-х томах; перекл. з англ., ред. Л. Н. Кудрявцева).

Місто – це сукупність жителів, інкорпорованих (тобто зареєстрованих в якості облікової одиниці) та керованих мером або ольдерменом (Словник загальногеографічних термінів під ред. Д. Стампа, 1975 р.).

Дослідник міста, відомий американський філософ, соціолог та урбаніст, один з ключових урбаністів ХХ ст. Льюїс Мамфорд, у кінці 30-х і на початку 60-х рр. ХХ ст. намагався дати універсальне визначення міста. Для Льюїса Мамфорда **місто** – це, в першу чергу,

соціальний театр, це гра, в яку граємося ми, і ми в той же час є на сцені цього соціального театру. Це означає, що місту як такому не можна дати якесь фізичне чи географічне визначення. Місто – це театр соціального зв'язку. Це місце, де щодня утворюються і руйнуються соціальні зв'язки, як між окремими індивідами, так і між об'єднаннями індивідів; між сім'ями; між сусідствами; певними соціальними групами, об'єднаними певними практиками, економічними, корпоративними та іншими інтересами. Місто – це арена або театр соціальної взаємодії. Для Мамфорда існувало окремо фізичне і окремо соціальне визначення міста, які він намагався поєднати. Фізичне визначення міста – це наявність укриття, тобто місто може так чи інакше укрити, забезпечити житлом чи притулком, прихистком все своє населення. А також це наявність можливостей для зібрання, управління і реалізації своїх інтересів, тобто, наявність публічних просторів, адміністративних утворень, наявність місць для зібрання і адміністрації міста. Це фізичні характеристики міста. Крім них, існують також соціальні характеристики міста. Це поєднання і взаємодія різного роду соціальних груп. Іншими словами, для Льюїса Мамфорда місто – це, в першу чергу, географічний вузол цивілізації, в якому фізичні характеристики, тобто прихисток, щільність і можливості або ж простори для взаємодії, публічні простори, поєднуються з життям соціальних груп, які поєднані в певні об'єднання.

***Які критерії використовують
при виділенні міст?***

Критерії виділення міст:

- **чисельність населення,**

В багатьох країнах основним фактором для надання населеному пункту статусу міста слугує чисельність населення, наприклад, 200 жителів в Ісландії, Швеції, Норвегії; 250 – у Данії; 400 – в Албанії; 1000 – в Австралії, Канаді, Шотландії, Малайзії; 1500 – в Ірландії, Колумбії; 2000 – у Німеччині, Нідерландах, Ізраїлі, Аргентині, Кубі, Франції, Португалії; 2500 – у США, Таїланді, Мексиці, Венесуелі; 4000 – у Південній Кореї; 5000 – в Австрії, Чехії, Туреччині, Індії, Ірані, Гані; 10000 – в Італії, Іспанії, Греції, Сенегалі; 20000 – в Нігерії; 50000 – в Японії.

Щодо країн пострадянського простору, то слід зазначити, що в Росії до міст відносяться населені пункти з населенням не менше 12 тис. осіб; в Узбекистані, Молдові, Киргизстані і Таджикистані – 10 тис. осіб; у Казахстані, Латвії, Вірменії, Естонії – 8 тис. осіб; у Білорусії – 6 тис. осіб; у Грузії та Азербайджані – 5 тис. осіб; у Литві – кількісна межа не визначена.

- **щільність населення або забудови,**

В багатьох визначеннях міста зазначається висока щільність і компактність населення та забудови. Наприклад, у сучасній Індії населений пункт стає містом за умови досягнення густоти населення не менше 1000 жителів на 1 кв. милію.

- **переважаючий тип зайнятості населення,**

Наприклад, в Росії 85 % і більше населення міст мають складати робітники і службовці. В Україні несільськогосподарською працею (тобто працею в промисловості, будівництві, на

транспорті, у сфері послуг) мають бути зайняті 2/3 населення та члени їх родин. В Індії – 75 % населення має бути зайняте поза сільським господарством. В багатьох визначеннях міста говориться про несільськогосподарську діяльність, особливий вид діяльності тощо.

- **історично складений тип міста,**

У багатьох європейських країнах міста виділяють за історичними та юридичними критеріями: з часів середньовіччя правова незалежність міста визначалась наданням йому так званого магдебурзького права – функції самоврядування.

- **функції міста,**

Міста переважно мають виконувати несільськогосподарські функції – промислові, транспортні, рекреаційні, освітні, культурні, наукові, адміністративні тощо. У деяких країнах, таких, як Китай, Бразилія, Данія до міст відносяться всі адміністративні центри незалежно від величини і розвитку в них економічних функцій.

В США містом вважається поселення, в якому не тільки проживає не менше ніж 2500 населення, але при цьому це має бути самоврядне муніципальне утворення.

- **юридичні критерії,**

У деяких країнах статус міста встановлюється законодавчо (при цьому кількісний критерій може як враховуватися, так і бути відсутній), наприклад, в Болівії, Бразилії, Коста-Ріці, Еквадорі, Сальвадорі, Гаїті, Гондурасі, Нікарагуа, Англії та Уельсі, Болгарії, Угорщині, Україні, Новій Зеландії, Норвегії, Парагваї, Польщі, Румунії, Фінляндії, Швеції, ПАР.

У Бельгії немає чіткої дефініції поняття «місто» на основі певних параметрів, як у більшості країн світу. Місто в бельгійському законодавстві – це комуна, що носить почесний титул, наданий їй королівським наказом.

- **ступінь антропогенного перетворення природного середовища,**

- **особливий спосіб життя, міська культура,**

Міста – це центри вироблення міської культури, специфічного, урбаністичного способу життя.

***Що таке «міський спосіб життя»? Міська культура
Чим він відрізняється від сільського?***

Характеристики міського способу життя

На початку індустріальної урбанізації в Європі та США вважали, що спосіб життя міських жителів є чимось відмінним від способу життя не-міст, тобто сіл, територій, населення яких займається переважно сільськогосподарським виробництвом. Зараз ця межа вже стерлася і визначення міського життя або урбанізованого способу життя вже навряд чи можливо пов'язати з якимись конкретними територіями, наприклад, з центром міста. Але залишаються певні характеристики міського життя. Це, поперше, **розвинене вуличне життя, культура вулиць та нічне життя**. Справді, нічне життя присутнє тільки в місті. Це і культурне життя, економічне життя, життя вулиць, а також це і тіньове, приховане життя, тобто злочинність, девіантні практики тощо.

«Вулична культура» – це культура пішоходів, тобто людей, які люблять вживу відчувати місто без автомобіля, поспіху чи реклами. Це культура, яка пов'язана з відвідуванням різноманітних закладів споживання, розваг, культурними просторами, які знаходяться на перших поверхах будинків і виходять на вулицю. Це культура закладів, які приваблюють величезну кількість населення і створені для його обслуговування, які пов'язані з рухом пішоходів та культурою споживання. Нарешті, вулична культура, з початку урбанізації пов'язана з таким феноменом як **фланерство**, тобто таким собі безцільним «спогляданням міста», прогулянками та подорожами по місту, які не несуть певної мети, і які цінні самі по собі, як специфічно міська практика.

Американський соціолог Луїс Вірт, представник Чиказької школи соціології, яка акцентувала свої дослідження на соціології міст, у своїй роботі «Урбанізм як спосіб життя» (1938 р.) концентрував увагу на людському аспекті міського життя. Він виділив такі **визначальні риси міського способу життя**:

- 1) переважання вторинних контактів над первинними в системі спілкування особистості;
- 2) ослаблення значення сім'ї, родинних зв'язків та інституту сусідства;
- 3) втрата традиціями їхнього значення як базису «соціальної солідарності»;
- 4) вищий, ніж у сільській місцевості «темپ життя» і висока мобільність жителів міст;
- 5) послаблення соціального контролю над поведінкою особистості;
- 6) поверхневий, нерідко анонімний характер спілкування;
- 7) соціальні контакти спрямовані на досягнення прихованих цілей, а не на спілкування як самостійну цінність;

- 8) соціальна дистанція в стосунках;
- 9) загальна нестійкість життя.

За Л. Віртом, через величезні розміри місто перетворюється в мозаїку «соціальних світів», у якій послабляються зв'язки дружби та спорідненості. ЗМІ, поліція, бюрократія тощо покликані здійснювати механізми соціального контролю в міському суспільстві. Незважаючи на більший обсяг контактів, люди в місті знають не більшу кількість людей, ніж сільські жителі, наростає формалізація контактів. Висока щільність населення обумовлює підвищення кількості різнобічних впливів на людину, збільшення контактів з незнайомцями, зростання різноманітних суспільних рухів і поява складних технологій в місті.

Відомий російський демограф І. Бестужев-Лада вважає, що міське населення відрізняється від сільського способом життя, а в якості критерію при цьому може використовуватися тривалість денного часу діяльності. Якщо людина лягає спати пізніше 23 годин, то незалежно від місця його проживання він зараховується до міського жителя.

- **рівень благоустрою тощо.**

В Індонезії, Бангладеш, Чехії, Словаччині, Румунії статус міста надають населеним пунктам, які досягли певного рівня благоустрою – електро- і водопостачання, культурно-побутові заклади та інші об'єкти соціальної інфраструктури.

Л. Вірт виділяє три основні характеристики міста: *розмір поселення, щільність поселення, тобто розташування його мешканців в просторі, і соціальна гетерогенність*. Крім того, для Л. Вірта важливим було поєднання *первинних, вторинних, третинних соціальних зв'язків у місті*. У містах, на відміну від неміських типів поселень, переважають вторинні і третинні соціальні зв'язки. Якщо *первинні соціальні зв'язки* – це зв'язки між членами однієї родини, це особистісні зв'язки, зв'язки між родичами, «обличчя до обличчя»; *вторинні соціальні зв'язки* – це зв'язки не між родичами, носять безособовий, беземоційний характер; а *третинні соціальні зв'язки* – це зв'язки не між родичами, і опосередковані засобами комунікації (телефоном, радіо, Інтернетом). *Третинні зв'язки* – це зв'язки безособові, відчужені, наприклад між споживачем і торгівцем в якомусь магазині. Це зв'язки між клієнтом та корпорацією, це зв'язки між бізнесменами.

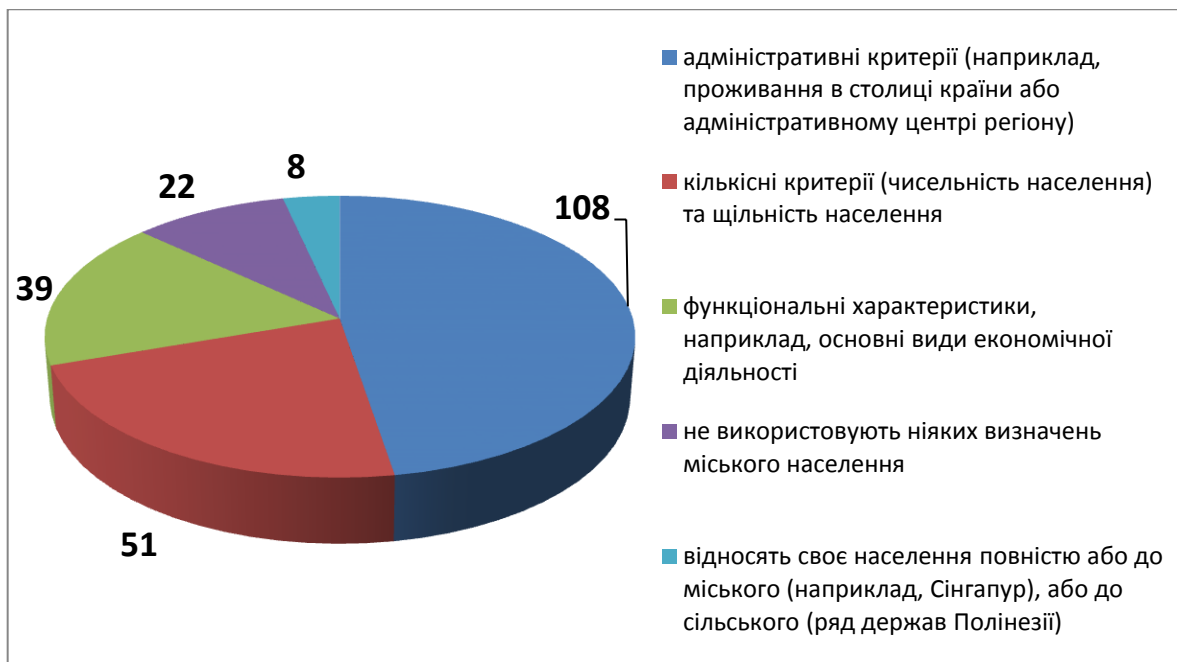
Відмінності в критеріях визначення міста спонукали в статистичних дослідженнях ООН використовувати 2 методи обліку: так звані «національні критерії» і «кількісні параметри» (мінімальний критерій – від 5000 до 20000 жителів).

**Як ви вважаєте, які із зазначених критеріїв
виділення міст найбільш важливі та вживані в світі?
Обґрунтуйте свою точку зору?**

З 228 країн, за якими експерти ООН збирають та аналізують статистичні дані, приблизно в половині використовуються адміністративні критерії

(наприклад, проживання в столиці країни або адміністративному центрі регіону). Серед інших країн можна виділити 51 країну, де різниця між міським і сільським населенням проводиться виходячи з розміру (числа жителів) і щільності заселеності населених місць, і 39 країн, в яких ґрунтуються, перш за все, на функціональних характеристиках, таких, наприклад, як основні види економічної діяльності. У 22 країнах не використовують ніяких визначень міського населення, а 8 країн відносять своє населення повністю або до міського (наприклад, Сінгапур), або до сільського (ряд держав Полінезії).

Розподіл країн світу за критеріями виділення міст

На думку польського вченого А. Ягельського, з просторової точки зору *головними для визначення міста слід визнати поєднання критеріїв густоти населення та його чисельності*. Щодо інших кількісних (людність, густота населення та забудови) та якісних (статус, зовнішній вигляд, розвиненість інфраструктури тощо) критеріїв, то тут кожна держава керується своїми, виключно національними підходами.

ООН при розрахунках і прогнозних оцінках міського населення дотримується тих критеріїв і визначень, які використовуються в кожній країні, визнаючи тим самим, що уряди краще знають, що відрізняє міське населення від сільського. Однак відсутність стандартного визначення ускладнює зіставлення між країнами.

Наприклад, східноафриканська держава Бурунді дуже щільно заселена, але міським до недавніх пір вважалось лише населення столиці – Бужумбури. Одночасно, в сусідній Демократичній Республіці Конго міськими вважаються всі населені місця з числом жителів 2 тис. і більше, функції яких переважно не пов'язані з сільським господарством.

У деяких країнах визначення міських населених пунктів зазнає значних змін у часі, що дуже ускладнює відстеження динаміки чисельності міського населення.

Встановіть не менш як 10 відмінностей між містом і селом, як категоріями поселень.

Т. І. Заславська і Р. В. Ривкіна запропонували таку систему критеріїв, що відрізняють місто і село:

- 1) чисельність населення і ступінь його стабільності, характер природного і механічного руху населення;
- 2) характер і складність галузевої та професійної структури суспільного виробництва, ступінь розвитку промисловості, будівництва, транспорту;
- 3) рівень організації матеріально-просторового середовища, ступінь благоустрою поселення;
- 4) рівень розвитку обслуговування (сфери послуг), тобто організації всіх форм соціального споживання;
- 5) соціальні функції поселення (його роль в управлінні суспільством і господарством, функції по відношенню до оточуючих населених пунктів);
- 6) спосіб життя населення;
- 7) стан свідомості (специфічні для даного населення норми, цінності і думки), диференціація потреб, що його характеризує;
- 8) ставлення до населеного пункту як до міста або як до села.

На думку вчених, до цих критеріїв слід додати ще екологічну складову.

Враховуючи наявність різних критеріїв до виділення міста, спробуйте виявити різні підходи до визначення міста. Наприклад, критерій чисельності населення – це демографічний підхід.

Підходи до визначення міста:

1) **соціально-психологічний підхід** → головною ознакою міста є т. зв. міський спосіб життя. В місті формуються специфічний міський ідеологічний і психологічний уклад.

2) **демографічний підхід** → містоутворюючою соціальною ознакою є значна

чисельність населення.

3) **територіально-розселенський підхід** → містом слід вважати поселення, яке виконує роль центру навколишньої території, ядра локальної системи розселення.

4) **містобудівний підхід** → містом виступає поселення з характерними (міськими) плануванням і забудовою.

5) **соціально-побутовий підхід** → містом є поселення з розвиненими комунальною, побутовою, соціально-культурною сферами.

6) **соціально-економічний підхід** → найважливішою відмінною рисою міста є його господарська спеціалізація: в місті чітко переважає *несільськогосподарська праця*. Відповідно серед його жителів у більшості знаходяться особи несільськогосподарських професій.

7) **політичний підхід** → першорядне значення надається політичним, точніше – *політико-правовим аспектам* міста.

Що таке місто в Україні?

Чи всі міста України підпадають під законодавче визначення?

Скільки міст в Україні?

Яка динаміка міст в Україні – позитивна чи негативна?

Місто в Україні – це населений пункт з населенням понад 10 тис. осіб, не менше 2/3 якого зайняті несільськогосподарською працею (тобто працюють в промисловості, будівництві, на транспорті, у сфері послуг) та члени їх сімей. При цьому в Україні є міста як з меншим населенням (такі як Угнів), так і зовсім без людей (Прип'ять), деякі селища міського типу юридично не є містами, хоча підпадають під ці характеристики.

Із законодавчого визначення поняття видно, в українських містах відсутній наголос на місцевому самоуправлінні.

В сучасній Україні за офіційними даними Державної служби статистики нараховується 460 міст – від найдрібніших з населенням менше 3 тис. осіб, до міст, з населенням понад мільйон (в нашій країні їх всього 3 – Київ, Одеса та Харків). Як уже зазначалося, в українських містах проживає 69,2 % населення.

4. Базові характеристики та ознаки міста

Повернемося до визначення – що ж все-таки вважати містом?

Які основні характеристики міст можна виділити?

Міста існують понад 10 тисяч років, але звичні для нас міста (і в просторовому, і в соціальному сенсах) з'явилися лише в XIX ст., після індустріальної революції.

В урбаністичних дослідженнях використовується також визначення міста, створене класичними працями соціологів міста (передусім Чиказької школи соціології міста), як *постійного поселення, з високою щільністю населення, відносно великою його кількістю, високою соціальною і культурною гетерогенністю, тобто різноманітністю.*

В місті живуть різні люди – відмінні соціально, гендерно, за майновими статками та іншими соціально демографічними характеристиками.

Кожна наука вбачає у місті те, що важливо для неї. Соціологи визначають місто як складний соціальний організм; містобудівники – як складний архітектурний та інженерно-будівний комплекс. З позицій суспільної географії місто – це: 1) форма розселення (тип населеного пункту); 2) форма територіальної організації населення і господарства; 3) складний суспільно-географічний комплекс або система; 4) результат і фактор географічного поділу праці.

Поясніть вказані аспекти міста з позицій суспільної географії

Г. М. Лаппо, характеризуючи місто, виділив такі його **ознаки**:

- **Урбаністична концентрація** – висока концентрація різних об'єктів і видів діяльності й пов'язаного з ним населення на досить обмеженій території. Зосереджені в місті види діяльності знаходяться в тісній взаємодії, а люди – мешканці міста мають можливість тісно спілкуватись. Тому урбаністична концентрація – це концентрація різноманіття й взаємодії. Концентрація дає значний економічний ефект (за рахунок скорочення витрат на пересування, взаємодоповнення виробництв, більш повного використання інфраструктури), проте й тягне за собою негативні наслідки (погіршення екологічної ситуації, зростання напруги в транспортній системі, зменшення комфортності проживання тощо). У цілому, в місті концентруються прогресивні сили суспільства, духовний та інтелектуальний потенціал.
- **Багатофункціональність.** Місто за своєю суттю є багатофункціональним, оскільки воно справляє вплив на найближче оточення і надає відповідні

послуги. Разом з тим, місто використовує район, у якому знаходиться (територію, ресурси, населення). Отже місто не може існувати без свого оточення.

- **Динамізм.** Еволюціонують соціально-економічні функції міст, змінюються суспільні потреби до якості міського середовища, з'являються нові вимоги і засади просторового впорядкування міст. Не лише географія, а й усі науки, причетні до вивчення міст, повинні розглядати їх як динамічні системи, з'ясовувати тенденції розвитку, прогнозувати можливі принципові зміни. Місто розвивається під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.
- **Історична багатострокатість.** Міста, що існують багато століть, стають важливими центрами туризму.
- **Суперечливість і проблемність.** Потенціал розвитку міста використовується багатьма функціями, це призводить до зіткнення інтересів (між старими виробництвами й новими, між виробництвом і населенням, між різними верствами населення, між виробництвом, населенням і природою тощо). Концентруючи все передове, нове, прогресивне, місто водночас зосереджує маргінальне населення, соціальні хвороби суспільства. У розвитку міста часто проявляється механізм гальмування: місто само собі заважає розвиватись. Тому перед містобудівниками і проектувальниками стоять дуже важкі задачі регулювання розвитку міста, досягнення збалансованості.

О. В. Гладкий у своїй книзі «Географія міст» виділив наступні

властивості міст:

- 1) значна кількість населення, висока щільність системи розселення;
- 2) переважання зайнятості у наукомістких та працемістких видах виробництва, сфері обслуговування;
- 3) перманентний розвиток невиробничої сфери, перш за все надання унікальних послуг культури, мистецтва, освіти, науки, охорони здоров'я, тощо;
- 4) різноманітність у виборі професій та спеціалізації на основі розгалуженого поділу праці;
- 5) динамічність, як швидкість змін у житті людини, у оточуючому середовищі, плинність умов та факторів життєдіяльності;
- 6) різноманітність соціальних і господарських зв'язків, висока мобільність, комунікативність;
- 7) відмова від традиційних стереотипів мислення, формування та сприйняття світових цінностей і світової урбаністичної культури;
- 8) доступність до інформаційних джерел та системи управління на регіональному і міжнародному рівні;

- 9) інерційність, як сталість окремих складових життя людей (житлового фонду, кола знайомств, місця роботи);
- 10) ефективність, яка визначається у формуванні суттєвих переваг використання міських територій для господарської діяльності (ринки збуту, розвинена транспортна і виробнича інфраструктура, науково-дослідна і проектно-конструкторська база, міжнародні та репрезентативні функції, тощо).

***Як ви розумієте вислів:
«Місто – це фокус людської діяльності»?***

Найбільший вплив, який виробляють міста – це вплив так званих «концентрованих вузлів». Тобто, міста – це поєднання водночас і величезних економічних утворень, це місця розміщення корпорацій, це місця розміщення спеціалізованих ринків праці, місця інвестування капіталу і отримання доданої вартості з урбанізації, це місця, де існує дуже щільний, дуже ретельний соціальний розподіл праці.